

גמרא:

שואלת הגמרא: **מנא הני מילי?** (8)

אמר פירש רב כהנא:

משום דאמר קרא [שמות כב]: **"בכור בניך תתן לי. כן תעשה לשורך לצאנך** שבעת ימים..."⁷, הקיש הכתוב את שורך לבניך, כדי ללמד:

מתניתין:

מה בניך אין בלקוח ובמתנה, שהרי לא א-11 תיתכן בהם קיחה ומתנה אלא אצלו נולדו, אף שורך — לענין מעשר בהמה — אינו בלקוח ומתנה.

אין המים מטהרים בזוחלים, אלא פרת ביומי תשרי, שבזמן זה אין לחוש שירבו הנוטפים על הזוחלים, הרי שאין הפרת מתרבה ממקורו יותר מאשר נכנסו בו מי גשמים, שאם כן, יכול תמיד לטבול בפרת, כי בודאי רבו הזוחלין על הנוטפין.⁽⁷⁾

הלקוח מאחר או שניתן לו במתנה, הרי הוא פטור ממעשר בהמה.

לחוש שמא רבו הנוטפין על הזוחלין — אבל אין הכי נמי, דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל השנה, כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לריבוי נוטפין, הרי זה טובל בו כל השנה. וכן, אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לחוש שמא רבו בו נוטפין, אפילו בתשרי אינו טובל בו, אלא שמואל סתמא קאמר, דמי שאינו מכיר, אפילו בנהרות שאין מכובין יש לו לחוש כל השנה ברבייתן, וביומי תשרי אין לו לחוש עכ"ל בקיצור ושינוי מעט.

8. הקשה בטורי אבן [ראש השנה ח א ד"ה עשר] תיפוק ליה מדאמרין לעיל נג ב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן הרי דרשינן [בבא מציעא פח א] "תבואת זרעך" ולא לקוח, ואפילו לרבא הסובר לעיל "לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר", מכל מקום יש לנו להקיש גם לענין לקוח שנלמד פטורו מפסוק זה! וראה שם שהאריך בזה, וראה עוד בדבר

7. כתב הר"ן בנדרים: לא בא שמואל לאסור את כל הנהרות חוץ מפרת, ואף לא לאסור את הפרת בכל השנה מלבד יומי תשרי. דכיון דכולא חששא משום שמא ירבו נוטפין על הזוחלין היא, כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות, ויודעים אנו בהם שלעולם אינם מתמעטים משיעור זה, ואפילו בשעת יובש גדול, כל שאין אנו רואים בו אלא אותו שיעור, למה נחוש לו. אלא שמואל תרתי קא משמע לן:

האחד: נהרות שמכובין מימיהן אין טובלין בהן לעולם, דכיון שפעמים מכובין, לעולם חוששים בהם לגשמים או להפשרת שלגים, ומשום הכי קאמר שמואל, שאין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכוב לעולם, ולמעוטי מים המכובין הוא דקאמר "פרת", ו"פרת וכיוצא בו" קאמר.

השני: פרת וכיוצא בו שאינן מכובין, אין מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו, אלא ביומי תשרי בלבד, לפי שיומי תשרי אינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים, הילכך אפילו מי שאינו בקי בו אין לו

ומקשינן: והרי האי מקרא בבכור בהמה הוא דכתיב, ולא במעשר בהמה! (1)

ומשנינן: הרי אמר קרא "תעשה לשורך" דמשמע, קדושתו על ידי מעשה. ואם אינו ענין לבכור דהרי ליתיה בעשיה [אינו בעשיה] דמרחם קדוש הוא מאליו ואין צריך להקדישו, תנהו ענין למעשר בהמה ללמד עליו שאינו בלקוח ומתנה.

ומקשינן: מנין שהפסוק בא ללמד ב"אם אינו ענין" על מעשר בהמה, ואימא: תנהו ענין לחטאת ולאשם, ללמד שהחייב חטאת ואשם אינו מביא לקוח ומתנה, אלא מהבהמות שנולדו בעדרו?!

ומשנינן: משמעות הכתוב היא: "שורך וצאנך" דומיא דבנך ["בניך"], מה בנך שאינו בא על חטא, אף צאנך ושורך שאינו בא על חטא, ובהכרח בא הכתוב ללמד למעשר בהמה.

ואכתי מקשינן: ואימא: תנהו ענין לעולה ולשלמים של נדבה, ולא למעשר בהמה!?

ומשנינן: בעינן דומיא דבנך, מה בנך שהוא מחוייב בו ואינו (2) בנדר ונדבה, אף צאנך ושורך מיירי בדבר שאינו בא בנדר ונדבה, והיינו מעשר בהמה.

ואכתי מקשינן: ואימא: תנהו ענין לעולת ראיה [שחייב להביא כשנראה בעזרה ברגלים], שהרי מחוייב הוא בה ואינו נדר ונדבה!?

ומשנינן: בעינן דומיא דבנך, מה בנך שאין קבוע לו זמן לקדושתו, שהרי משעה שנולד הוא קדוש, (3) אף שורך וצאנך שאין קבוע לו זמן, תאמר בעולת ראה שהיא דבר הקבוע לה זמן ברגלים.

תו מקשינן: אי מה בנך אינו בלקוח כלל,

אברהם [חלק א, כח ב, ד"ה ולכאורה], שהאריך בזה.

1. א. כתב רש"י: ופריך, והא בכור כתיב, ואת ילפת מיניה מעשר בהמה! ועוד, בכור קדוש בלקוח ומתנה, שהרי משעה שנולד קדוש.

פירוש: הרי הכתוב מדבר בבכור, והאיך אתה לומד ממנו למעשר בהמה. ועוד, אפילו אם תמצי לומר שיש ללמוד מן הפסוק גם למעשר בהמה, מכל מקום הרי אי אפשר שהכתוב העוסק בבכור ימעט לקוח ומתנה, שהרי בבכור אין ספק שלקוח ומתנה חייב, שהרי משעה שנולד כבר נתקדש.

ב. הקשה הרש"ש על דברי רש"י: הרי משכחת לה גם בבכור שיהיה פטור משום לקוח ומתנה, ובכגון שהקנה המוכר את העובר

לכשיצא רובו, [כלומר, לקוח בשעה זו חשיב שעת עשייה, ואם כן, לקיחה ומתנה פוטרים בו, ואינו דומה לעוברים במעי אמן]. וראה בראשית בכורים.

ג. בראשית בכורים הביא מדברי רבינו בחיי בפירושו על התורה בסוף פרשת בחוקותי, שכתב: ואי לקח טלאים מן השוק, פטור מלעשר ופטור מן הבכורה. וראה מה שכתב שם לבאר, האיך משכחת לה פטור לקוח בבכור.

2. מרש"י נראה שהגירסא היא: אינו בנדר ונדבה, ללא "בא", והיינו שהקרבתו עצמו אינו נדבה, ולא איכפת לך אם כמותו בא בנדר ונדבה. וכך נכתב בפנים.

3. א. נתבאר על פי רש"י, וגם נראה שהוא גורס

אין הקיחה או המתנה פוטרתן. (4)

גופא, אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לקח עשרה עובדים במעי אמן, כולן נכנסין לדיר להתעשר.

ומקשינן: והא אנו תנן במשנתנו: הלקוח או שניתן לו במתנה, פטור מן מעשר בהמה! ?

אמר רבי אלעזר: את רבי יוחנן הזאי בחלמא, והבנתי דמילתא מעליא אמינא [ראיתי בחלום את רבי יוחנן, והבנתי שהיום אומר דבר טוב]. וכך אני אומר:

שהרי לא תיתכן בו קיחה, אף שורך וצאנך אינו בלקוח כלל, ואלמה [למה] אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

לקח עשרה עובדין במעי אמן קודם שראויים הם למעשר בהמה, כולם נכנסין לדיר להתעשר! ?

אמר פירש רבא:

משום דאמר קרא "תעשה לשורך", ומשמע: בשעת עשייה [בשעה הראויה לעשייה, היינו להתעשר] מיעט הכתוב, אבל במעי אמן שעדיין אין ראויים הם להכנס לדיר להתעשר,

ב. כתבו התוספות שעובדים במעי אמן לאו דוקא, כי הרי אפילו אחר הלידה ועד יום השמיני אינם נכנסים להתעשר ואין לקוח פוטר בהם, וכמבואר בהמשך הסוגיא. ובאופן אחר ביארו, שלכן נקט עובדים, משום שלרבי שמעון דלקמן, מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והלקוח פוטר בהן, וכמבואר בהמשך הסוגיא, ואילו עובדים במעי אמן אפילו לרבי שמעון אינם נכנסים לדיר להתעשר.

ג. גבי מעשר דגן דממעטין [בכא מציעא פח א] "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" ולא לקוח, נחלקו רבינו תם והריב"ם [בתוספות ד"ה זרעך], אם פטור זה הוא לאחר מירוח המחייב במעשר, וכאשר כן היא שיטת רבינו תם, ואילו הריב"ם סובר בהיפוך, שהפטור הוא דוקא כשלקחו קודם מירוח, "אבל לוקח ממורח, הואיל ונתחייב ברשות מוכר, תו לא פקע שם טבל מיניה, כמו בהקדש ובהפקר, שאם הקדיש והפקיר קודם מירוח מפקיע מידי מעשר, אבל לאחר מירוח אינו מפקיע".

ויש לעיין לשיטת הריב"ם: והרי ממעשר בהמה יש ללמוד, שאם כי כבר הגיע שעת עשייה ונתחייב במעשר בהמה, והרי הוא כלאחר

בגמרא "אין זמן קבוע לקדושתו". והיינו שאין הכוונה על הפדיון, אלא על גוף הקדושה, וטעמו, או משום ד"תתן לי" משמע קדושת הבכור ולא פדיונו, או משום שפדיונו קבוע לו זמן שלשים יום מן הלידה, ואף שיכול לפדות גם אחר כך. ובפשוטו משמע מכאן שיש בבכור אדם איזו קדושה והפדיון הוא פדיון הקדושה. ובפרק יש בכור בהערות הובא שכן היא באמת דעת הגרש"ק בשערי ישר.

ב. בראשית בכורים תמה על רש"י, שהרי עולת ראיה יש זמן קבוע להקרבתה אך לא לקדושתה, ואם כן, מה בין בכור לעולת ראיה. וכתב לפרש, דסוף קדושת עולת ראיה הוא בשחיטה, שהסכין מקדש. [ויתכן שיש לפרש באופן אחר: שבאמת אין רש"י מתכוין לקדושה ממש של הבכור, ואף יש לומר שאין בבכור קדושה כלל אלא מצות פדייה בעלמא, ועיקר הכוונה לסיבת החיוב, שהבכור אין זמן סיבת חיובו — שהיא הלידה — קבוע, ואילו עולת ראיה זמן סיבת חיובה קבוע].

4. א. נתבאר על פי רש"י, ורבינו גרשום פירש "ראוי להקרבה".

מחוסרת זמן להקרבה, הרי הלקיחה פוטר אותה. הרי מבואר, שלקוח פוטר גם קודם שהוא ראוי להתעשר, שהרי מחוסר זמן אינו ראוי להתעשר, כמבואר במשנה לקמן נז א! א?

אמר ליה רבי אלעזר לרבי שמעון בן אליקים: זו — ברייתא זו אינה משנה.

אמר קרא "תעשה לשרוך" ללמד, שבשעת עשייה מיעט הכתוב.

איתיביה רבי שמעון בן אליקים לרבי אלעזר, מהא דתניא:

הלקוח חל על מחוסר זמן. כלומר, אף אם קנה את הבהמה קודם יום השמיני שהיא

מירוח בתבואת דגן, מכל מקום פטרה התורה בלקוח, וזה נגד סברת הריב"ם?!
ובטורי אבן [ראש השנה ח א ד"ה עשר] הקשה על הריב"ם: כיון דאיתקשו מעשר בהמה ומעשר דגן בקרא ד"עשר תעשר בשתי מעשרות הכתוב מדבר" [כמבואר לעיל נג ב], נימא ליתן את של זה בזה ואת של זה בזה, וכמו דבמעשר דגן לקוח פוטר קודם שחל חובת מעשר, הכי נמי יפטור במעשר בהמה, וכמו שבמעשר בהמה פטור לאחר שחל, הכי נמי במעשר דגן?! וראה שם מה שכתב בזה.

ובדבר אברהם [חלק א סימן כח אות ד ד"ה ולכאורה] כתב על קושיית הטורי אבן: שאין ענין המירוח במעשר דגן, ושעת עשייה דמעשר בהמה דומין זה לזה, וליכא למילף מהדדי. דביאור דברי הריב"ם הוא: דענין הפטור של לקוח הוא, שאינו יכול לחייב את הלוקח, דדוקא "תבואת זרעך" מיטבל ומתחייב במעשר, אבל לוקח אינו מתחייב, וכל זה הוא בלוקח שאינו ממורח, שאיסור טבל צריך לחול עליו עכשיו ביד לוקח, אבל כשנתמרח ביד בעל הבית וכבר נאסר, אין אותו איסור נפקע במכירה, שהרי אין ענין הלקיחה לרשותו צריך לחייבו עכשיו, אלא הוא אסור ועומד כבר, ולא בא ענין פטור הלקוח אלא שלא יחול איסור מלקיחה ואילך, ולא להפקיע איסור ישן. וזה אינו שייך אלא במעשר דגן שטובל, וחל על התבואה איסור טבל, לכן שפיר יש לומר, דאיסורא מעיקרא שחל על התבואה עדיין רובץ גם עכשיו, מה שאין כן

בשני אופנים:
האחד: משעה שנראה למעשר ואילך נקרא תמיד שעת עשייה כל זמן שהוא מחוייב במעשר.

השני: שעת עשייה מיקרי רק זמן התחלת החיוב, דהיינו, השעה הראשונה שבה נראה להתעשר, שהיא שעת לידה, או שמונת ימים דנפקא מכלל מחוסר זמן. וראה שם הנפקא מינה בזה.

במומו לבעלים, ואם יצא אחר בעשירי יקריב את העשירי.

תני תנא ברייתא קמיה דרב: איזהו אתנן שאמרו עליו שהוא נכנס לדיר להתעשר?

כל שנתנו לה באתננה, וחזר ולקחו [הוא או אחר] **הימנה**, וכפי שמבאר הגמרא בהמשך, שאם האתנן עדיין ביד הזונה, לא שייך לדון שייכנס לדיר להתעשר.

והקשה מי שהקשה: **והא איפסיל ליה בלקוח**. כלומר, אף שמחמת שם אתנן הרי הוא נכנס להתעשר, מכל מקום ייפטר משום לקוח?! (9)

מבואר, שרבי שמעון אינו מחלק בין מעשר בהמה לקדשים, ובכולם סבירא ליה שהוא קדוש. וראה מה שכתבו התוספות בביאור סתירת הסוגיות לעיל כא ב ובתמורה שם.

ג. **בראשית בכורים** הקשה לפי שיטת התוספות בתמורה – בדבריהם על סתירת הסוגיות – דבמחוסר זמן שהקדישו חלה הקדושה בדיעבד, אם כן, מן הדין שיחול פטור לקוח במחוסר זמן אפילו לחכמים, שהרי כיון דבדיעבד מועיל, שעת עשייה קרינן ביה. ראה שם שהביא דוגמא לזה.

8. מכאן יש לתמוה על פירוש רבינו גרשום שבהערה 4. כי לפי מה שפירש הוא ד"עשייה" היינו הקרבה, מה יועילנו רבי שמעון בן יהודה, שהרי אף לשיטתו מחוסר זמן אינו ראוי להקרבה, אם כי הוא מתעשר.

9. א. [יש לעיין: למה לא הקשה המקשה על הברייתא עצמה דלקמן זו א שהאתנן נכנס לדיר להתעשר, והרי כשם שהלקוח פטור אף הניתן במתנה פטור כמבואר במשנתנו, ואם כן, כל

כלומר, אינה עיקר. (5) **ואם תמצא לומר משנה, רבי שמעון בן יהודה היא.**

דתניא: רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: מחוסר זמן – אף שאינו ראוי להקרבה – הרי הוא נכנס לדיר להתעשר, (6) **והרי הוא כבכור, מה בכור קדוש לפני זמנו שנראה להקרבה, שהרי מרחם הוא קדוש, וקרב לאחר זמנו [לאחר יום השמיני]. אף מחוסר זמן.** כלומר, אף מעשר בהמה: (7) **קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו.** (8)

לקמן זו א מבואר, שאתנן זונה אם כי אסור הוא בהקרבה, הרי הוא נכנס לדיר להתעשר. ודינו: אם יצא בעשירי יאכל

5. אולי משום שלא נשנית בי רבי חייא ורבי אושעיא.

6. ושלא כדעת התנא של המשנה לקמן זו א.

7. א. **רש"י לעיל** כא ב נראה שהוא גורס "אף מעשר". ובודאי שהלשון כפי שהוא לפנינו תמוה, שהרי גם לענין בכור אנו דנים משום מחוסר זמן, ואם כן, החילוק הוא בין בכור למעשר.

ב. בדין מחוסר זמן בשאר קדשים אם חלה עליו קדושה, **לעיל כא ב**, מקשה הגמרא על רבי שמעון בן יהודה: ואדילין מבכור, לילף משאר קדשים שאינו קדוש, [וכמבואר ברש"י שם, דילפינן בתורת כהנים שאין קדושה חלה על מחוסר זמן], ומבואר, שאפילו רבי שמעון מודה בשאר קדשים שאין קדושה חלה עליהם.

אך בתמורה **יט ב** אמרינן: והרי מחוסר זמן דלא חזי, ואמר רבי שמעון דקדיש, [וכדמוכח מדבריו בחולין פא א, כמו שכתב רש"י]?! היינו טעמא דרבי שמעון במחוסר זמן, דילף לה מבכור כדתניא רבי שמעון בן יהודה אומר. הרי

ואומרת על כך הגמרא: **אישתמיטתיה** לאותו מקשן **הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לקח עשרה עוברין במעו אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר**. ואם כן, משכחת לה אתנן שניקח על ידי הבעל ולא נפטר משום לקוח, באתנן עובר, שחזר ולקחו הבעל

כשעדיין עובר הוא.⁽¹⁰⁾

ומקשינן: **ותיעשרה איהי** [תעשר הזונה נ-ב-1 עצמה], ולמה פירשה הברייתא שהאתנן חייב במעשר רק בכגון שחזר ולקחו הימנה. והרי אפילו ביד הזונה מתחייב האתנן

אתנן אינו נכנס לדיר להתעשר!?! וראה מה שיתבאר בזה באות ב, ובעוד הערות דלקמן].

ב. רבינו גרשום הקשה מעצמו למה אינו נפטר משום לקוח, וכנראה שלא גרס כן בגמרא. ותירץ מדנפשיה בתירוצן שני כתירוצן הגמרא. ובתירוצן ראשון יישב: כיון שבזונה גויה עסקינן כמבואר בהמשך הסוגיא, אם כן, נמצא שבשעה שלקח הבעל את האתנן עדיין אין האתנן ראוי להתעשר, כיון שגויה אינה חייבת במעשר, והרי זה כאילו לקח קודם עשייה שאין הלקיחה פוטרת.

ג. גבי תבואת דגן דממעטינן לקוח מ"תבואת זרעין", נקטו **התוספות בבבא מציעא** [פח א ד"ה תבואת], **והר"ש בפרק א דפאה**, שהמוכר תבואת זרעו וחזר ולקחו, הרי הוא חייב במעשר ואינו נפטר מטעם לקוח.

וכתב **החזון איש** [שביעית א ז]: צריך עיון, מהיכן קים להו זה, ובסברא יש לומר כיון דאיפטר בלקוח פטור לעולם, וכדאמר בכורות נו א לענין מעשר בהמה "והא איפסיל ליה בלקוח". והיינו, שהרי כאן מיירי כשחזר הבעל ולקח את הבהמה שגדלה בעדרו, ומכל מקום מקשינן דליפטר מטעם לקוח.

וכתב ליישב: שאני מעשר בהמה שאינו טובל, אלא חיובא דגברא, וכל שנפטר פקע חיובו, אבל בדבר שטובל, יש לומר דלגבי מוכר חשיב טבל.

ועיקר הראיה מסוגייתנו, שגבי מעשר בהמה פטור הוא אפילו חזר ולקחו, ראה הוכחה זו במהרי"ט **אלגאזי פא ו ד"ה הן אמת. ובדבר**

אברהם [חלק א סימן כח] האריך הרבה בכל זה. ובדבר אברהם [חלק ב סימן יא אות ה] הביא כן מפורש מדברי **התוספתא בכורות ז ג**.

והאחרונים הביאו עוד מדברי **רש"י לעיל** יא א, גבי מה שאמרו שם שפדין פטר חמור נכנס לדיר להתעשר: כיצד אמרו נכנס לדיר להתעשר, אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן, שהרי שנינו, הלקוח ושניתן לו במתנה פטור. וכתב רש"י: אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן, אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר לא ביד כהן ולא ביד ישראל, ואפילו חזר ולקחו ממנו או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה. הרי מבואר מדברי רש"י שאם החזירו מוכר אינו מתחייב במעשר בהמה. [ובעמוד ב יבואר בהערות שכן מוכח מן הרמב"ם, ומרש"י בעמוד ב ד"ה גדיים כנגד תישים].

ומלשון רש"י נראה שסברתו אינה כהחזון איש, שהרי מלשון רש"י שכתב "ואפילו חזר ולקחו ממנו או נתנו לו הכהן במתנה, שהרי שנינו", מבואר, דמה שהזכירה הגמרא "הלקוח או שניתן לו במתנה", מתיחס לחזרת הבהמה ליד הישראל דרך מקח או דרך מתנה. הרי מבואר כי מה שהישראל נתנו לכהן, אכן אינו פטור כשחזר ליד הישראל, אלא שהחזרה עצמה היא הפוטרת. וכן יבואר בהערות בעמוד ב מדברי הרמב"ם.

10. הקשה **הרש"ש**: אם נתנו לה כשהוא עובר, הרי משנולד פקע שם אתנן ממנו, שהרי דרשינן